

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ СУДДІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕДУМОВИ ЙОГО НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ДОБРОЧЕСНОГО СКЛАДУ

CONCERNING THE QUESTION OF THE APPOINTMENT OF JUDGES OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE AS A PREREQUISITE FOR ITS INDEPENDENCE AND BENEVOLENT COMPOSITION

Дереш Ю.В., студентка I курсу магістратури факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Романчук А.О., студентка I курсу магістратури факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено процедурі призначення суддів Конституційного Суду України, що є гарантією його незалежності та добродісного складу. Встановлено, що існуюча на сьогодні процедура добору кандидатів на посаду суддів КСУ на практиці відбувається не на конкурсних засадах і залишається високий рівень її політизації, вказані на її основні недоліки.

Авторами було проаналізовано окремі положення висновків Венеціанської комісії щодо питання реформування процедури добору суддів КСУ, зокрема Проміжний висновок Європейської комісії за демократію через право (Венеціанська комісія) стосовно проекту змін до Конституції України, пов'язаних із правосуддям та Терміновий висновок Венеційської комісії щодо реформування Конституційного суду № 1012/2020 від 11 грудня 2020 року. У статті аналізується досвід формування органів конституційної юрисдикції вибраних зарубіжних держав, запропоновано використати досвід Федеративної Республіки Німеччина, де суддів ФКС обирають по половині за Бундесрат і Бундестаг двома третинами голосів, що позитивно вплине на деполітизацію цієї процедури.

Було розглянуто позиції вітчизняних науковців щодо удосконалення добору кандидатів на посаду суддів КСУ та виділено найбільш поширені з них. У роботі також проаналізовано положення Проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах» від 12.08.2022 № 7662, вказано на позитивні та негативні аспекти даного законопроекту. Авторами зроблено висновок, що для створення максимально прозорої та деполітизованої процедури добору суддів КСУ необхідне за рекомендацією Венеціанської комісії створення комісії з міжнародною участю, яка б здійснювала відбір кандидатів шляхом оцінки їх моральних якостей та професійної компетентності.

Ключові слова: Конституційний Суд України, процедура призначення, незалежність, добродісність, формування складу конституційного суду.

The article is devoted to the procedure for appointing judges of the Constitutional Court of Ukraine, which is a guarantee of its independence and honest composition. It has been established that the current procedure for selecting candidates for the position of judges of the Central Administrative Court in practice does not take place on a competitive basis, and its high level of politicization remains, and its main shortcomings are indicated.

The authors analyzed individual provisions of the conclusions of the Venice Commission on the issue of reforming the procedure for the selection of judges of the KSU, in particular the Interim Opinion of the European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) regarding the project of amendments to the Constitution of Ukraine related to justice and the Urgent Opinion of the Venice Commission on Reforming the Constitutional Court No. 1012/2020 dated December 11, 2020. The article analyzes the experience of forming the bodies of constitutional jurisdiction of selected foreign states, it is proposed to use the experience of the Federal Republic of Germany, where judges of the FCS are elected by half of the Bundesrat and Bundestag by two-thirds of the votes, which will positively affect the depoliticization of this procedure.

The positions of domestic scientists regarding the improvement of the selection of candidates for the post of judges of the KSU were considered and the most common of them were highlighted. The work also analyzes the provisions of the Draft Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Improvement of the Procedure for Selecting Candidates for the Position of Judge of the Constitutional Court of Ukraine on a Competitive Basis" dated August 12, 2022 No. 7662, and points out the positive and negative aspects of this draft law. The authors concluded that in order to create the most transparent and depoliticized procedure for the selection of judges of the KSU, it is necessary, on the recommendation of the Venice Commission, to create a commission with international participation, which would carry out the selection of candidates by assessing their moral qualities and professional competence.

Key words: Constitutional Court of Ukraine, appointment procedure, independence, integrity, composition of the constitutional court.

Сьогодні Україна переживає найскладніший за всі роки незалежності період своєї історії. Повномасштабна війна з державою, яка прагне знищити нашу незалежність та суверенітет, змінила реалії життя кожного громадянина. Особливо важливо у такий час, щоб крім протистояння ворогу, органи державної влади надалі захищали права та законні інтереси громадян. Під час війни повноваження Конституційного Суду України (далі –КСУ) не відрізняються від тих, що він має виконувати у мирний час. І він не відноситься до органів, що входить у військову вертикаль, проте його ефективна робота повинна і надалі забезпечувати захист конституційних прав та свобод громадян, які є особливо вразливими під час стану війни. Такий захист має здійснюватися кваліфікованими суддями з високими моральними якостями та стосовно яких у жодної особи не виникає питання щодо їх політичної неупередженості. Історія українського конституціоналізму має яскраві приклади того, як сильно судді КСУ своїми рішеннями можуть впливати на політичну ситуацію в країні, а деколи і змінювати її конституційний лад.

У розпал захисту державної незалежності Україна отримала статус кандидата у члени Європейського Союзу. Це не тільки крок до мрії багатьох поколінь українців про життя у європейській державі, це, перш за все, низка стандартів, яким наша держава зобов'язана відповідати. Рекомендації щодо реформування процедури добору суддів Конституційного Суду України неодноразово надавала у своїх висновках Венеціанська комісія. Проблема полягає у тому, що законодавчо закріплена процедура добору суддів КСУ на практиці відбувається не на конкурсних засадах. Попри закріплення змінами до Конституції у 2016 році нового принципу конкурсного добору суддів, нікуди не зникла практика призначення політично лояльних суддів. Як справедливо зазначає Тесленко М., незалежність органу конституційної юрисдикції від сфери політики виступає однією із ключових передумов забезпечення верховенства Конституції України і здійснення реального поділу влади. У іншому випадку суд перетвориться з неупередженого арбітра на прихильника тієї чи іншої сторони в політичному протистоянні [1, с. 12]. Історія вза-

емодії різних гілок державної влади незалежної України якраз таки вказує на те, що у їх протистоянні КСУ стає не тією силою, що допомагає вирішити конфліктні ситуації відповідно до принципів верховенства права, а діє в інтересах конкретних політичних сил.

Проблемні питання формування КСУ досліджували у своїх працях такі науковці: Ю. Барабаш, Ю. Баулін, Ю. Тодика, В. Шаповал, В. Бойко, М. Тесленко, В. Тихий та багато інших. Питання призначення на посаду суддів КСУ залишається актуальним питанням і на сьогодні, через що потребує глибоких наукових досліджень для реалізації найкращих здобутків у практичній діяльності. Метою нашого дослідження є аналіз формування складу КСУ та проблем, що при цьому виникають, а також зарубіжного досвіду формування органу конституційної юрисдикції для пошуку найбільш оптимального для України варіанту його реформування.

У 2016 році була проведена конституційна реформа, яка запроваджувала зміни, необхідні для утвердження незалежності судової влади, зокрема, шляхом її деполітизації, для посилення інструментів і механізмів відповідальності судової влади перед суспільством, а також для запровадження належних і більш ефективних конституційних засад кадрового оновлення суддівського корпусу. Положення, що містилися у законопроекті, були орієнтовані на європейські та міжнародні стандарти в цій сфері, що позитивно оцінила Венеціанська комісія в її вже остаточному висновку щодо Законопроекту в жовтні 2015 р. Комісія тоді підтримала «запровадження вимоги добору суддів Конституційного Суду на конкурсних засадах» [2].

Незважаючи на загалом позитивну оцінку законодавчих змін до Конституції України, Венеціанська комісія у двох своїх висновках висловила одну з ключових, на нашу думку, позицій щодо конституційної реформи про те, що «ефективне реформування судової системи України – це питання не лише прийняття відповідних конституційних положень, але й політичної волі та бажання створити дійсно незалежну судову систему». Конституційні положення змінили, проте, політично неупереджену діяльність КСУ ними забезпечити не вдалося.

Відповідно до статті 148 Конституції України призначають суддів Конституційного Суду України Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України [3]. Відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України здійснюється на конкурсних засадах у визначеному законом порядку. Встановлення у вищенаведеній статті поняття «конкурсних засад» відбору кандидатур логічно має передбачати наявність самого конкурсу та його належної організації. Що ж ми маємо насправді? Закон України «Про Конституційний Суд України» встановлює окремий механізм призначення на посади суддів кожним суб'єктом, що створило умови для різноманітних видів незаконного впливу на цей процес.

Поняття «конкурсних засад добору» закономірно передбачає наявність певної конкурсної комісії, члени якої, як мінімум є правниками з визнаним рівнем компетентності та мають високі моральні якості. У протилежному випадку виникає питання про те, як вони, у свою чергу, можуть оцінювати їх наявність у кандидатів на посаду судді КСУ. Стаття 12 Закону України «Про Конституційний Суд України» визначає конкурсні засади відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду [4]. Відбір кандидатур щодо осіб, яких призначає Президент України, здійснює конкурсна комісія, яку створює Президент України. Підготовкою питання щодо розгляду кандидатур у Верховній Раді України здійснює комітет, до предмета відання якого належать питання правового статусу Конституційного Суду України. А підготовку питання щодо розгляду кандидатур з'їздом суддів України здійснює Рада суддів України.

До Комітету Верховної Ради, до предмету відання якого належать питання правового статусу Конституцій-

ного Суду, належать народні депутати України. Рада суддів України станом на листопад 2022 року має у своєму складі 35 членів. Під час процедури останнього призначення Президентом суддів КСУ, 7 серпня 2021 року своїм указом Президент утворив конкурсну комісію, до складу якої увійшли семеро провідних фахівців у сфері конституційного права, серед яких троє відомих представників міжнародних інституцій. Проте, рівень «моральних якостей» та правової «компетентності» суб'єктів перших двох названих органів, що мають повноваження з підготовки питання щодо розгляду на конкурсних засадах кандидатур на посаду судді КСУ, залишається під знаком питання. Проте, саме вони законодавчо уповноважені готувати конкурс кандидатів на посади суддів Конституційного Суду.

Проблемні питання виникають щодо порядку призначення на посаду суддів КСУ народними депутатами. Наразі право пропонувати кандидатури на посаду судді КСУ надано депутатським фракціям (депутатським групам), групам позафракційних народних депутатів чисельністю, не меншою за чисельний склад найменшої депутатської групи. Виходить, що окремі особи (самовисуванці) не включені до переліку суб'єктів подання заяв на участь у процесі добору. Виникає протиріччя між ч. 3 статті 148 Конституції, де проголошується «добір на конкурсних засадах», а також ч. 2 ст. 38 Конституції, де проголошено рівне право на доступ до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування. Ці фактори у свою чергу можуть значною мірою вплинути на рівень суспільної довіри до самого процесу проведення добору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду та сприйняття його як справедливого, прозорого, законного.

Системною проблемою у нашій державі є те, що досі не вдається вилікувати одну з головних хвороб влади – перевагу політичної доцільності над вимогами Конституції і верховенства права. Саме такі недоліки у процедурі формування суддів КСУ спричиняють ситуації, коли ці посади займають не найкращі з обраних кандидатів, а особи, що є політично доцільними. У правовій демократичній державі Конституційний Суд покликаний бути останньою барикадою проти зазіхань на Конституцію, її принципи й цінності. На нього покладається завдання забезпечувати верховенство та правову охорону Конституції, припинення дії неконституційних актів, розв'язання конституційно-правових конфліктів, що має важливе значення для загального процесу забезпечення непорушності прав і свобод людини і громадянина, а також функціонування держави на загальнодемократичних конституційних засадах. [5, с. 298].

На практиці діяльність суддів КСУ призводить до того, що ними ухвалюються рішення, що відповідають або ж їх власним інтересам, або ж інтересам тих політичних сил, що їх обрали. Яскравим прикладом цього є Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України. К.П. Задоя вважає вищенаведене рішення вкрай поганим прикладом конституційної перевірки положень кримінального законодавства. [6, с. 103] Аргументи, що наведені у рішенні з приводу неконституційності статті 366-1 КК, вбачаються як мінімум непереконливими та прийнятими з наявністю конфлікту інтересів. Рішення спричинило конституційну кризу після реакції Президента України, який вніс до ВРУ законопроект № 4288 «Про відновлення суспільної довіри до конституційного судочинства», положення якого містило пропозицію парламенту визнати Рішення КСУ нікчемним як таке, що прийнято суддями Конституційного Суду України в умовах реального конфлікту інтересів, а також припинити повноваження суддів Конституційного Суду України. Як реакція на ситуацію в Україні Венеціанська комісія підготувала терміновий

висновок щодо реформування КСУ. У контексті досліджуваного нами питання щодо процедури добору суддів КСУ, нас цікавить та частина висновку Венеціанської комісії, де одним із напрямків реформування КСУ визначено порядок формування суддів Конституційного Суду.

Комісія зазначає, що ключове значення для забезпечення високої якості рішень Конституційного Суду має саме процедура призначення суддів [7]. Наголошено також на відсутності чітких положень про склад і роботу конкурсних комісій. Ще одним недоліком, що зазначений у Висновку, є те, що Парламент проводить відбір шляхом політичної процедури, без участі фахівців. Добір кандидатів з'їздом суддів України також занадто часто є політично вмотивованим. Було висловлено ряд рекомендацій щодо проведення процедури добору суддів КСУ. Так, можна забезпечити деполітизацію обрання суддів, якщо визначити необхідним для обрання судді набрання кваліфікованої більшості голосів ВРУ. Проте, щоб виконати цю рекомендацію, потрібні зміни до Конституції. Наступна рекомендація комісії полягає у формуванні органу, який буде відповідальний за перевірку кандидатів на посади суддів КСУ, при цьому цей орган обов'язково має містити міжнародну складову. Це можуть бути, наприклад, міжнародні експерти з прав людини та представники громадськості, щоб забезпечити наявність у кандидатів потрібних моральних та професійних якостей. Комісія наголошує, що добір суддів на вакантні посади варто проводити вже після вдосконалення системи добору суддів та створення відповідного органу для перевірки кандидатів на посаду судді. Останню рекомендацію, як бачимо було проігноровано, адже з моменту надання висновку у 2020 році було призначено на вакантні місця нових суддів КСУ.

Для вдосконалення процедури добору суддів у КСУ вбачаємо доцільним проаналізувати досвід вибраних зарубіжних держав, для кращого розуміння як провідні європейські держави формують цей орган. Дослідження зарубіжного досвіду формування конституційних судів дозволить виявити як позитивні сторони, які варто урахувати при реформуванні діяльності Конституційного Суду України, так і недоліки, аналіз яких допоможе запобігти їх виникненню в Україні. Бориславська О.М. вважає, що способи формування конституційних судів поділяються на три категорії: 1) Президентом, за поданням законодавчої, виконавчої чи судової гілки влади; 2) парламентом; 3) змішаний спосіб (формує Президент, законодавча, виконавча чи судова гілка влади). [8] Серед моделей формування конституційних судів європейських держав переважає змішаний спосіб призначення суддів конституційного суду, оскільки навіть церемоніальне повноваження Президента передбачає необхідність враховувати його побажання при доборі кандидатів іншими гілками влади [9, с. 30].

Цікавим є досвід формування Федеративного Конституційного суду ФРН, який відноситься до другої моделі формування органу конституційної юрисдикції. Як зазначає німецький дослідник С. Ланфрід, «після виборів партійно-політична орієнтація суддів уже не є вирішальною для формування думок і прийняття рішень» [10, с. 229]. До такого рівня політичної нейтральності мають прагнути і українські судді КСУ. Федерально-конституційні судді (Bundesverfassungsrichter) обираються строком на 12 років, і повторно їх обрання не допускається з метою гарантування їхньої незалежності. Суддів обирають за принципом «федеративного паритету» [11, с. 726]: Бундесрат і Бундестаг двома третинами голосів обирають по половині суддів. Бундесрат проводить вибори на Пленумі, а Бундестаг вибирає суддів непрямо, всупереч ст. 94 І п. 2 Основного закону, через виборчу комісію. Виборчу комісію складає дванадцять осіб, які обираються Пленумом Бундестагу за принципом пропорційних виборів (§ 6 ІІ Закону про ФКС). У призначенні суддів ФКС процедурою виборів Бундестагом і Бундесратом – вищими конституційними органами федерації – виявляється особлива значу-

щість конституційного судочинства ФРН. ФКС має також завдання контролювати демократичного законодавця і вирішувати спори у межах федерації. Це виправдовує те, що судді ФКС обираються вищим демократично обраним органом, який також здійснює представництво усіх земель на рівні федерації.

Вимога двох третин голосів покликана гарантувати політичний нейтралітет суддів ФКС. Відповідній парламентській більшості забороняється, доки вона не має кваліфікованої більшості, вводити до складу ФКС винятково своїх представників або представників свого напрямку. Така вимога змушує парламентську більшість і опозицію досягти згоди як у конкретному випадку і персонально (ad hoc und ad personam) [12, с. 33]. Жодна сторона не може обрати своїх кандидатів без погодження з іншою стороною, чим забезпечується виникнення «паритету між коаліцією та опозицією» [11, с. 726], поки кожна сторона має щонайменше 1/3 голосів. На думку Паславської Н., особливе демократичне або «політичне» закріплення суддів ФКС виборами є правильним з боку політичних структур, враховуючи відкритість конституційного права і особливу політичну вагу рішень ФКС [13, с. 110].

Унікальний досвід формування конституційного суду є в Боснії та Герцеговині, де суддів призначають парламенти державних утворень та міжнародна спільнота. Три члени призначаються Головою Європейського суду з прав людини після проведення відповідних консультацій з Президентом Боснії і Герцеговини. Існує особлива вимога щодо громадянства кандидатів: суддями не можуть бути особи з числа громадян Боснії і Герцеговини чи сусідніх держав, що межують з нею.

Варто наголосити, що такого суб'єкту призначення, як «з'їзд суддів», немає у процедурі призначення суддів конституційних судів жодної європейської держави. Судова влада деяких країн, звісно бере участь у формуванні органу конституційної юрисдикції. Так, від імені суддівського корпусу суддів конституційного суду призначають: в Албанії – Верховний Суд, в Болгарії – загальні збори суддів Верховного касаційного суду та Верховного адміністративного суду, в Італії – вищі суди загальної та адміністративної юрисдикції, в Сербії – Верховний касаційний суд. У Португалії 3 з 13 суддів Конституційного Трибуналу обирають самі судді (які, своєю чергою, призначаються Парламентом) Трибуналу за принципом кооптації (ведення до складу органу нових членів за власним рішенням даного органу).

Як бачимо, формування конституційних судів у кожній країні має свої особливості, проте потрібно пам'ятати, що жоден із названих вище чи існуючих об'єктивних варіантів не виключає втручання в незалежність конституційного суду. На жаль, жодна модель, якою б вона не здавалася ідеальною та недосяжною для політичного впливу, не гарантує наявності дійсної політичної нейтральності суддів та їх незалежності. Наприклад, схожою до української конституційної кризи 2020 року, була ситуація у Республіці Польща, коли у жовтні 2015 року законодавча та виконавча влади, після демократичних парламентських та президентських виборів опинилася під фактичним контролем однієї політичної сили – коаліції партій «Об'єднана Правниця» на чолі з партією «Право і Справедливість» у польському парламенті та президентом А. Дудою, який є вихідцем із цієї партії. Одним із перших рішень законодавчої і виконавчої влади Польщі у листопаді 2015 року, стало визнання недійсним рішень польського парламенту щодо обрання частини суддів Конституційного трибуналу Польщі. Почався тиск на суддів Конституційного трибуналу та спроби відправити їх у відставку, а призначення нових суддів Конституційного трибуналу супроводжували зміни до процедури та порядку розгляду справ Конституційним трибуналом таким чином, щоб рішення не могли прийматися без участі новопризначених або «нових» суддів Конституційного трибуналу.

Внаслідок формування складу конституційного суду має утворюватися суддівський корпус професійних та політично нейтральних суддів. Органи конституційної юрисдикції мають бути незалежним від інших гілок влади та фінансово-промислових груп. Аналіз позиції вітчизняних науковців дозволяє виділити такі основні запропоновані шляхи удосконалення добору кандидатів на посаду суддів КСУ:

1. Формування суб'єктом призначення конкурсної комісії до якої входять спеціалісти, які оцінюють кандидатів на посаду судді конституційного суду та мають організаційну самостійність в процесі такого конкурсного відбору. Наприклад, така комісія може пропонувати або одного кандидата, якого має затвердити суб'єкт призначення, або ж список кандидатів, з яких суб'єкт призначення обирає найбільш на його думку гідного. Проте виникає питання про те, хто має формувати такий орган. Якщо конкурсну комісію сформують суб'єкти призначення суддів КСУ (Президент, ВРУ, з'їзд суддів), то доцільно здійснити одноразове призначення такого органу. У подальшому можливе запровадження процедури кооптації органу, коли до складу органу за потреби будуть вводитися нові члени. З часом вплив політичних суб'єктів на оцінювання кандидатів вимогам буде нівелюватися. Проте важливо, щоб членами таких комісій були власне особи, що самі відповідають вимогам, на які перевіряють кандидатів.

2. Формування конкурсної комісії з іноземним елементом. Таку модель у своїх рекомендаціях пропонує запровадити Венеціанська комісія у Висновку від 11.12.2020 р. До такого органу, на думку Комісії, варто також включати представників громадянського суспільства (наприклад, Громадської ради доброчесності, яка слідує за якість кандидатів у судді судів загальної юрисдикції)

3. Формування конституційного суду безпосередньо конституційним судом. Прибічники наголошують, що в межах даної моделі також буде застосовуватися кооптація, у випадку припинення повноважень чи звільнення судді КСУ. Звісно, така модель в ідеалі мала б зменшити рівень політичної складової у процесі добору, проте варто враховувати реалії нашої політичної культури. У випадку одноразового обрання КСУ за новою системою, який у подальшому сам буде дообирати членів, існує ризик виникнення ситуації, коли сформується корпоративно закритий орган, що потенційно може відстоювати позицію певної політичної сили, або ж власні інтереси.

6 вересня 2022 року ВРУ було прийнято за основу законопроект №7662 щодо удосконалення порядку відбору кандидатів на посаду судді КСУ на конкурсних засадах. [14] Проект Закону пропонує залучити до проведення добору кандидатур на посаду судді КСУ новий спеціальний орган – Дорадчу групу експертів (далі – Дорадча група), яка буде сприяти суб'єктам, які призначають суддів Конституційного Суду, у оцінці моральних якостей і рівня компетентності в сфері права кандидатів на посаду судді Конституційного Суду. Дорадча група у складі шести осіб утворюється за пропозиціями Президента України, Верховної Ради України, з'їзду суддів України, Європейської комісії «За демократію через право», а також міжнародних та іноземних організацій, які відповідно до міжнародних або міждержавних угод протягом останніх п'яти років надають Україні міжнародну технічну допомогу у сфері конституційної реформи та/або верховенства права, та/або захисту прав людини, та/або запобігання і протидії корупції. Розглядають документи осіб, які мають брати участь у доборі відповідно конкурсна комісія, утворена Президентом України, профільний комітет Верховної Ради України, Рада суддів України, які встановлюють відповідність кандидатів вимогам, передбаченим Конституцією України для судді Конституційного Суду України, та ухвалювали рішення про допуск або недопуск до конкурсного відбору. Особи, які були допущені до конкурсу, проходять спеці-

альну перевірку у порядку визначеному Законом України «Про запобігання корупції», а Дорадча група отримує від відповідно конкурсної комісії, утвореної Президентом України, профільного комітету Верховної Ради України та Ради суддів України документи допущених до конкурсу кандидатів, для подальшої оцінки моральних якостей і рівня компетентності в сфері права кандидатів на посаду судді Конституційного Суду.

Недоліком вказаної процедури ми вбачаємо те, що конкурсну комісію наполовину все ж формують суб'єкти кінцевого призначення суддів КСУ (Президент, ВРУ, з'їзд суддів), тобто існує загроза того, що ці члени комісії будуть діяти в інтересах суб'єктів, що їх призначили, що відобразиться на формуванні списку кандидатур. На нашу думку, за умови запровадження у процедуру добору суддів КСУ такої конкурсної комісії, її мають за рекомендацією Венеціанської комісії наполовину скласти міжнародні експерти з одного боку, інша половина ж має бути представлена громадськістю, наприклад, членами Громадської ради доброчесності. Лише у такому випадку можна говорити про зниження рівня політизації процедури добору.

Позитивним моментом законопроекту, на нашу думку, є те, що одне із його положень вказує на те, що депутатські фракції та групи не зможуть висувати кандидатури на посаду суддів КСУ. Отже, за умов прийняття цього законопроекту, будь-яка особа буде мати можливість брати участь у доборі на посаду судді за квотою ВРУ, навіть якщо вона не заручається підтримкою політичних сил. На думку авторів законопроекту, це допоможе усунути ризик політичної заангажованості кандидатів, яка довгий час існувала в законі та очевидно ставила осіб в нерівне становище.

Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021 було затверджено Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки. [15] Основною метою Стратегії щодо розвитку конституційного судочинства є визначення пріоритетів щодо удосконалення конституційно-правового регулювання, насамперед з питань порядку добору суддів Конституційного Суду України, забезпечення їх доброчесності, професійної компетентності та політичної неупередженості. Стратегією визначено, що для запровадження системного підходу до розвитку конституційного судочинства необхідне удосконалення процедур конкурсного добору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України, ефективної перевірки їх на доброчесність та відповідність рівню професійної компетентності та високим моральним якостям (із можливим залученням міжнародних експертів).

Законопроект № 7662 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах» на перший погляд є спробою вирішення проблеми конкурсного добору суддів КСУ, що очікує від нас Європейський Союз та вимагає українське суспільство. Проте лише косметичними змінами тут обмежуватися не варто. Створення Дорадчої групи, та залучення до неї половини складу міжнародних експертів, безумовно, є прогресивним кроком. Проте, зважаючи на історію українського конституціоналізму, що розвивався в умовах протистояння політичних сил та гілок влади, виникає питання про те, чи доцільно, щоб Президент, ВРУ та з'їзд суддів визначали по одній особі до складу Дорадчої групи експертів. На нашу думку, зважаючи на низький рівень довіри у суспільстві до КСУ, що спричинений його численними рішеннями, що були явно продиктовані політичною доцільністю осіб, що їх призначали, або ж їх власними інтересами, доцільним було б, щоб таку конкурсну комісію, склали міжнародні експерти та представники громадськості, наприклад, члени Громадської ради доброчесності. Ми погоджуємося з рекомендаціями Венеціанської комісії, про доцільність залучення

до конкурсної комісії, що буде оцінювати якості кандидатів, міжнародних експертів, що мають високу репутацію (наприклад, колишніх голів чи суддів Європейського суду з прав людини). Прикладами такого експертного досвіду на європейському рівні є Колегія з питань статті 255 ДФЄС при Суді Європейського Союзу та Консультативна колегія експертів з відбору кандидатів на посаду судді Європейського суду з прав людини.

Висновки. Нещодавно Україна отримала статус кандидата у члени Європейського Союзу – це ще один крок назустріч мрії багатьох поколінь українців про європейську державу. Особливо актуалізується це питання в умовах війни з РФ, яка прагне знищити нашу незалежність та суверенітет. Україна має адаптувати своє законодавство та правову систему до європейських стандартів, причому зробити це потрібно на відмінно. Для цього потрібна розробка дійсно прозорого та деполітизованого добору суддів Конституційного Суду України, який має бути саме тим незалежним арбітром у випадку конфлікту між гілками влади в Україні чи політичними силами, що, на жаль,

є доволі частим явищем. Конституційний Суд України має промовляти саме вустами верховенства права та законності, а не вустами політичної доцільності конкретних суб'єктів.

Ми підтримуємо введення у процедуру добору суддів КСУ комісії з міжнародною участю, яка б здійснювала відбір кандидатів, так як наразі кожен з органів, що здійснює призначення, може встановлювати власні процедури. Варто зазначити, що нова вітчизняна спроба реформування процедури добору кандидатів на посаду суддів КСУ у вигляді законопроекту № 7662 не виконала рекомендацію Венеціанської комісії щодо запровадження виборів суддів за парламентською квотою кваліфікованою більшістю голосів. Наразі для цього потрібно було вносити зміни до Конституції України, що є неможливим в умовах воєнного стану. Проте, після закінчення воєнного стану потрібно не ігнорувати цю рекомендацію. Вбачаємо за доцільне скористатися досвідом Федеративної Республіки Німеччина, де суддів ФКС обирають по половині за Бундесрат і Бундестаг двома третинами голосів, що позитивно впливає на деполітизацію цієї процедури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тесленко М. Взаємозв'язок права і політики в діяльності Конституційного Суду України. *Право України*. 1999. № 10. С. 11–13.
2. Проміжний висновок Європейської комісії за демократію через право (Венеціанська комісія) стосовно проекту змін до Конституції України, пов'язаних із правосуддям (CDL-PI(2015)016-е). – Венеціанська комісія, URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2015\)016-е](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2015)016-е) (дата звернення: 17.11.2022).
3. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141
4. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року *Відомості Верховної Ради* 2017. № 35. Ст. 376.
5. Яцкевич Д.С. Імунітет суддів Конституційного Суду України: гарантія незалежності чи способів уникнення відповідальності? *Нове українське право*. Вип. 4, 2021. С. 294–299.
6. Задоя К. П. Проблеми обґрунтованості рішення конституційного суду України щодо визнання неконституційною статті 366-1 Кримінального кодексу України. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 1. С. 99–104.
7. Терміновий висновок Венеційської комісії щодо реформування Конституційного суду № 1012/2020 від 11 грудня 2020 року. URL: <https://rm.coe.int/urgent-opinion-of-the-vc-on-the-reform-of-constitutional-court-uk/1680a116c9> (дата звернення: 18.11.2022)
8. Бориславська О.М. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз: монографія. Харків : Право, 2018. С. 347
9. Бондаренко Б. Формування складу конституційного суду як складова механізму забезпечення його незалежності. *Український часопис конституційного права*. 2020. № 2020/1. С. 26-37.
10. Ландфрід, С. Обрання суддів Федерального конституційного суду та його наслідки для легітимності конституційної юрисдикції. В: van Ooyen, R.C., Möllers, M.H.W. (eds) *Das Bundesverfassungsgericht im politischen System*. VS Verlag für Sozialwissenschaften. 2006. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-531-90289-0_17 (дата звернення 18.11.2022).
11. Bettermann K. A. *Opposition und Verfassungsrichterwahl* / K. A. Bettermann // *Festschrift für Konrad Zweigert*. Tübingen : Mohr, 1981. 941 S.
12. Pestalozza Ch. *Verfassungsprozessrecht : die Verfassungsgerichtsbarkeit des Bundes und der Länder* / von Christian Pestalozza. München : Beck, 1982. – 442 S.
13. Паславська Н. Організація діяльності Федерального Конституційного Суду Федеративної Республіки Німеччина. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2014. Вип. 59. С. 108–113.
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах : Проект Закону України від 12.08.2022 № 7662. URL: <https://ips.ligakon.net/document/J107898A?an=2>. (дата звернення: 20.11.2022).
15. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки : Указ Президента України від 11.06.2021. *Офіційний вісник Президента України* від 22.06.2021, № 17, стор. 29, ст. 836.